

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

Megjelenik minden pénteken egy iven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.

Nem tagok egész évre 4 frt, félévre 2 frttal fizethetnek elő, negyedéves előfizetés el nem fogadtatik.

HIVATALOS

KÖZLÖNYE.

Pénz- és értékküldemények az ERDÉLYI GAZDA KIADÓ-HIVATALÁHOZ (Dr. Hintz György, e. pénztárnokhoz), a lap szellemi részét illető közlemények az ERDÉLYI GAZDA SZERKESZTŐSÉGÉHEZ (Gamauf Vilmos, e. titkárhoz) ezimzendők.

A hirdetési díjszabályzatot lásd az utolsó lapon

Szerkesztő bizottság: elnök **Paget János**; **Berde Áron**, **Szabó Samu**, **Szentgyörgyi József**, **Vörös Sándor**, felelős szerkesztő: **Gamauf Vilmos**.

Tartalom: Havi emlékeztető. Deczember. — A trágyahiány és trágyakezelés. L. Z. — A lovak tisztítása. — A hus kifagyasztásáról. — Az erdélyrészi községi faiskolák állapota 1877 május hó 31-éig. — Befolyással van-e a takarmány a hus és tojás izére? — Phylloxera-cannibal. — A marha itatása vasuti szállítás közben. — A háromszéki marhavész. — Deczemberhavi közmondások. **Ébner Sándor**. — Vidéki gazdasági tudósítások: Zágon, Oláh-Lápos. — Piaczi árak. — Hirdetések.

Havi emlékeztető.

Deczember.

Ház és udvar. Magtári gabona készletek megforgatandók, nehogy dohosodás vagy penészedés által károsodjunk. Zivataros időben a gazdasági személyzet rostál. A magtár ablakai zárva tartandók és ha még is a tető vagy ablak hézagjain hó sodortatnék magtárunkba, azt ne hagyjuk ott elolvadni, hanem hordjuk ki.

Az épületek mellé hordott hó és hófúvások ellapátoltatnak.

Kevésbé szellős padlásokon felhalmozott csős törökbuza forgattassék meg, a penészes vagy éretlenebb csövek kiválogatva meddő sertésekkel megégethetők.

A cselédség hideg időben gyakran felesleges tűzrevalót fogyaszt, ez szorosan ellenőrzendő, továbbá a kémények tűzveszély elkerülése tekintetéből két hetenkint megsepergetnek. Míddőn az idő zordonsága miatt a cselédség külső munkát nem végezhet, akkor seprő vagy kosár kötessel, továbbá szerszáma kinagyolásával foglalatoskodik.

Jégvermek megtöltetnek, ez nem csak kellemetesebb teszi a nyarat, hanem egészségi szempontból is szükséges.

Minden gazda, ha eddig elmulasztotta, vegye szemügyre takarmány készletét, hasonlítsa össze a szükséglettel és ha azt találja, hogy nem telelhetnek ki állatai, akkor abrakkal segít, vagy míg a keményebb idők tartanak, megszállítja az előre látható hiányt.

E hó utolsó napján lezártnak a számadások, cselédek változnak, az eszközök leltározatnak és az ujonnan fogadottak megszállítatnak.

A varjuk már ellátogatnak a szérüs kertekbe és megkezdik a széna, szalma, polyvakazlak tetejét, varju pásztor nélkül készletünk ne hagyassék.

Szántó föld. E hónapban rendszeren keményre fagyva fehér lepel fedi szántó földünket és így minden mívelési munka szünetel, azonban, ha lanyha idő állana be, az őszi szántás folytatható és a megkésélt vetés bevégezhető. De ha hever az eke, annál sürgősebben forgolódjunk a szekérrel, hordjunk ki minden kiszálítható trágyaanyagot, mert csak így használhatjuk fel a téli időt sikeresen.

Rétre, kaszálóra, luczernásra hordjunk apró érett trágyát, terítsük el azonnal és meg fogunk győződni, hogy e felültrágyázással leendő takarmánytermésünket megkészszerztük. Fűtés és tüzeléseknel származott hamu és korom ugyancsak ott hintendő el. Minthogy sok helyt a durvább juhok szabad álláson kapják takarmányukat, intézzük az etetést úgy, hogy mindenkor más helyen egyenek. Így az elhullott ganajt hasznosítják, a mennyiben általa talajunk termő ereje fokoztatik.

Allattenyésztés. A gazdaság mozgatója, a jármás ökör, e hónapbaa sovány takarmányozásban részesül, mert többnyire csak szalma és polyva nyári nehéz munkájának jutalma.

Törökbuszaszár és szalmaféle szecskának vágatik. Eleintén a cselédség idegenkedik a füllesztéstől és a marha sem áll a jászolhoz, de néhány nap elteltével hozzá szoknak és jól fogják magukat érzeni.

Sina jeges utban az igás ökör meghornyolandó vagy megvasalandó, hogy lábtörések elkerültsenek.

Az igás lovak, ha istállóban lepokróczovya állanak is, munkaközben, legyen az idő bármily hideg, kitakarandók. Jeges időben csak éles vassal bocsássuk utra, legcélszerűbb srófos patkót alkalmazni, melynek éles sarkai uton, tompa sarkai pedig otthon csavartatnak a patkóba.

A ménésbeli lovak patái, télen legalább kétszer elszedetnek, főképen a csikók pata képződését kísérik figyelemmel, hogy a szabályellenes, ferde pata képződéseket ellensúlyozhassuk.

Az istállók szellőztetése, úgy délfelől a ménésbeli lovak kibocsátása el nem mulasztható.

A hasas koczák törökbuszával, általában szemmel és elengendő friss vízzel tartatnak. A gumókat egye a meddőlék.

sertések hizásuk utolsó szakában gyakran veszítik étvágyukat, így esetben adunk nekik kevés nyers húst.

A juhok már beszorultak és jó étvágygyal ropogtatják az eléjük vetett takarmányt.

A göbölők még gumókkal élelmezettek.

Itatás előtt a vályuból a jég kivágandó.

Minden időben, de leginkább ünnepnapokon szükséges az istálló felügyelet, a cselédek is ünnepelemek és akkor állatseregünk az ünnep dicsőségére koplal.

Szóló. Egyéb szorgos dolog nem lévén, trágyát hordatunk és pedig friss és nem korhadt trágyát; a trágya ugyanis nem arra való, hogy csupán a benne levő elemek táplálják a növényt, mert ez igen kevés lenne, hanem a tápláló anyag benne van a megtrágyázandó földben, csak hogy oly durva állapotban, melyet a növény nem képes megemészteni; a termő föld ugyanis, ha apróra vizsgáljuk, elmállott kőzet- és ásvány darabkákból áll és ezek, mint ilyenek, a növény táplálására nem alkalmasak, kell tehát valami uton módon ezen durva anyagokból valami hasznosat sütni főzni — és itt kereshetjük a trágya jótékony hatását; a friss trágya, mint tudjuk felitve van állati hügygyal és ürülékkel, mindkettő a korhadásnál vagyis erjedésnél két légnemű gázt, az ammoniakot és szén-savat fejleszt; ezen láthatatlan szellemek vannak felruházva azon herculesi erővel, mely a köveket feloldja és feldolgozza olyan eledellé, melyet a növényi gyomor megemésztesz: a trágya tehát inkább csak munkás és közvetítő a táplálék megszerzésében. A téli hideg akadályozza a korhadást és ezért kell csak tavasszal a trágyát rendeltetére helyére elhinteni. A tökéletesen korhadt trágyának is meg van a maga helye: midőn sovány talajba ültetett gyöngé növénynek rögtön táplálékot akarunk nyújtani, itt már a friss trágya alkalmazása volna káros, mert rothadásával a gyenge növényt is megrontaná.

Pincze. A pinczében most kezdjük meg az új borok első iskolázását és mint januárban is megirtuk volt: seprőjükről lehuzzuk, nem sokat gondolván vele, ha zavarosak is; kéneznai a bort nem szabad, de igen is kell a megürült és tisztára mosott hordókat nemcsak most, de minden hónapban egyszer, egy 5½ hektoliteres (50 vedres) hordóra elég egy fél rudnyi kénlemez, mely ha elégett a hordót keményen befójtjuk, így aztán van mindig tiszta edényünk, melyet forrázni sem szükséges, csupán friss vízzel egyszer kiöblíteni.

Az új év tele hordókat és tiszta pinczét találjon!

Gyümölcsös. Keményebb időjáráskor fíteendők: a hernyószedés, a fákna a nyulak rágásai elleni védelme és a trágyázás; lágyabb időjáráskor pedig a fák körül a föld felásása, gödrök és vízfelfogó árkok készítése, a fák törzseinek tisztán tartása, a szükséghez képest a korona ritkítása és ujitása. Az ültetvényekről készült katalógus letisztáztatik. Cinkusok (jegytáblák), karók rosz időjáráskor és esténként készíttetnek. A pinczékbe eltett gyümölcsök válogatására kiváló gondot kell fordítani és a rosszakat gondosan el kell távolítani.

Faiskola. A jövő tavasszal faiskolának szánt terület földje fagyos időben rigoliroztatik. Lágy időjáráskor oltó galyakat kell szedetni. A már megrendelt csemetéket ásassuk ki és azokat elküldésig földdel takartassuk be.

Konyhakert. A konyhakert megtrágyáztatik és lágy időjárás alkalmával földje jó mélyen felásatik. Falevelekkal elfedett növények földelékére gondot fordítsunk, hogy azokat a szél el ne hordhassa és azokat a szükséghez képest megújítjuk.

A melegágyakhoz szükségeltető friss lótrágya beszerzésére gondunk legyen. A vetemény magvak tisztogatását és rendezését megkezdhetjük és a hiányzó magvakat rendeljük meg, hogy azokat a kellő időre megkaphassuk. Melegágy keretek, ablakok, takarók készíttetnek és a rosszak kijavíttatnak. Pinczékbe és vermekbe eltett veteményeket a rothadástól óvni kell.

Diszkert. A virágházi vagy szobában levő növények kezelésére u. m. a száraz levelek eltávolítása, öntözése, világosság és meleg adásra gondot kell fordítani. A virágmagvak tisztítását és rendezését végeztessük és a hiányzó magvakat rendeljük meg.

Méhészet. E hónapban kezdődik nálunk tulajdonképpen a méheknek 90 napig tartó éjszakája, mi alatt mi is szünidőt nyerünk, azaz közvetlenül nem bibelődünk velük. A kasok körül azonban felállítjuk mindazon töröket, melyeket a macska kivételével egérfogásra szoktunk használni. Más ellenség — kivéve a rosz indulatu embert, ha mézre éhezett — ha kellő jó móddal látunk el méheinket, sem künn, sem benn nem bánja őket. Az egerek ellenben véghetetlen pusztítást képesek véghez vinni, még pedig nemcsak a folytonos zaklatás, hanem közvetlenül ejtett nagy mérvű károsítások által is.

A méhész jól fogja tenni ha a beállott „három havi éjszakában,” midőn különben egyéb munka is szünetel, elméleti méhészeti ismereteinek lehető gyarapítására törekszik, hasznos szakmunkák, folyóiratok olvasása és a mennyire lehet társulás útján való eszmecsere által!

Erdész. Fő használat. A vágatás tovább folytattatik, kivéve a magasan fekvő helyeket, hol a nagy hó abban akadályoz. Szálfák és rönkök szállításra előkészíttetnek. A tűzifa öbe rakatik. Erdőművelés. Fenyő és kőrisz mag gyűjtetik. Erdővédelem. A falopások a legnagyobb figyelmet igénylik, a favágó munkásokra szintén nagyon kell vigyázni. Vadászat, mint novemberben.

A trágyahiány és trágyakezelés.

A legtöbb gazdaságunkban előforduló trágyahiány okát általában véve azon csekély figyelemben kell találnunk, melyet magára a trágyára, főleg pedig annak eltartására, fennmaradására, bővítésére és alkalmazására fordítani szoktunk, mely hiányos trágyakezelésnek másrészt természetes következménye az leendő, hogy földjeink termőereje hanyatlik, minélfogva szemszalma és takarmány-hozamaink meg kell, hogy apadjanak.

Reánk nézve már most azon életbevágó kérdés támad, vajjon ezen apadás mindenütt észlelhető, vagy pedig a trágyahiány és annak minden szomorú következménye csakis nálunk mutatkozik-e?

Erre azon választ nyerjük, hogy oly tartományokban és vidékeken, hol évek során megfelelő trágyakezelés honosult meg, ott a földek és azokkal együtt a gazdák elszegényedéséről mit sem tudnak!

Hogy általában véve mit kell a jó trágyakezelés alatt érteni, az kiténik, ha a nálunk szokásos — tisztelet a kevés kivételnek — eljárást azzal hasonlítjuk össze, mely a természet bölcs törvényeire van alapítva. Az okszerű kezelés engedi megítélnünk az okszerű természetszerű összefüggését, ez szolgál magyarázatul arra nézve, hogy mért áll be az egyik esetben trágyahiány és a föld értékének csökkenése, miglen ellenkező esetben e hátránytól óva maradunk.

A trágya, mint tudva van, az állati ürülékeknek és az alomnak keverékéből áll. Ha a trágyát magára hagyjuk, akkor lassanként színét megváltoztatja, a mellett meleget fejt és ez által vizgőzt veszít, mire tömegében mindinkább fogyni kezd, miáltal erős szagu maró légnemeket bocsát ki, elkorhadásának végterméke földnemű porból áll.

Ha az istállói ganéjt, mint az felette sok gazdaságban történni szokott, valahol az udvaron egy halomra össze-vissza hányják, az, mint épen most előadtuk, veszteséget fog szenvedni. A mindent felbontó levegő átjárja a lazán odahányt trágyát és az elkorhadás által légneművé vált trágyaanyagoknak, melyeknek jelenlétét szaguk árulja el, tetemes részét magával ragadja. A mit a levegő el nem vihet, az az esőnek esik martaléknul, mely a csurgóról a trágyadombnak veszi útját és azon keresztül folyik. Ilyenkor azután a víz valamennyi oldható és mint növényi tápszer a legnagyobb figyelemre méltó, sőt nélkülözhetlen anyagot kimossa és elhordja. Már az elfolyó lé színéből, eltekintve attól, hogy szilárd részeket tartalmaz és sajátos szagot terjeszt, a trágya értéktelenedését mindenki, ki látni akar észreveheti.

Ehhez járul még, hogy a trágyadomb helyét, ritkán vagy sohasem választják meg okszerűen; a nélkül, hogy a környezetre legkisebb tekintettel volnának, arra sem fordítanak figyelmet, hogy megvizsgálják a talajt, melyre a trágya lerakandó lesz. A talaj átteresztetősége a trágyaanyagban tetemes veszteséget idéz elő, mert a kupacson átszivárgó ganéjlevelet az átteresztő földréteg magába szítja, sőt számos esetben e lé a talajvizbe vegyül, mi által ez elromlik, úgy hogy a nem ritkán trágyadombok és emésztők közelében elhelyezett kutak vize ember és állatra nézve élvezhetetlen, megmérgezett itallá válik. Ezen megbecsáthatlan gondatlanság évente még számos ember áldozatot is kíván, mert a typhozus betegségek sokszor ilyen kutviz-mérgezésre vihetők vissza, mit különben csak úgy melleslegesen kívántunk megjegyezni.

Ha ellenben az altalaj nem átteresztő, akkor egy más jelenség mutatkozik, akkor a falu utcáján csergedeznek a ganéjlé, melyet számtalan az egyes házakból kiágazó csatorna szaporít. Végre a barna bűdös folyadék a patakba, vagy tóba, vagy tócsába gyűl össze és a rothadása közben fejlődő légnemekkel fertőzteti a jó friss levegőt. Másutt, főleg a hegyek között, itt-ott úgy találjuk, hogy a trágyát az istálló falába vajt nyíláson lökik ki, itt a dombos talajon meggyűlve még kihordás előtt a csurgó vize kimossa, a déli nap kiszárasztja, a kóbor szél pedig a szalmás vagy leveles almot a szélrózsa minden irányába széthordja!

Ilyen képet mutat a mi trágyagazdaságunk fájdalom a legtöbb helyen és hogy e kezelés, vagy helyesebben szólva, nem kezelés a leghátrányosabb, az nyilvánvaló.

A szalmás, penészes, kilugozott trágya már leirt értéktelensége miatt sem gyakorolhat a mezőn megfelelő hatást, azonkívül még tömegében is apadott, ennél fogva csak gyéren alkalmazhatjuk és nagyon számos esetben a földek csak 6—9 év múlva juthatnak ismét trágya alá, ekkor is négyzetben rakva 4—5 meternyre (12—15 lábnyira) esnek a kupaczkok egymástól. Ezen eljárást azután „trágyázásnak“ nevezik, holott a szó valódi értelmében azt jelenti: „önnön magunkat és a földet is megcsalni!“

Vagy tán nem így van? Hiszen „trágyázás“ alatt azt kell értenünk, hogy a földet annyira lássuk el növényi táppal, hogy képes legyen kedvező időjárással gazdag szem, szalma, gumó vagy takarmányhozamát adni!

Hogy azonban ezen egyedül helyes trágyázás minden gazdaságban lehetővé váljék, mindenek felett arra van szükség, hogy a régi, czélszerűtlen és káros rendszerről mondjunk le, a mi viszont csak akkor lesz lehető, ha a gazdák elszánják magukat a trágyadombra is annyi figyelmet fordítani, mennyit az megérdemel. És ha a ganéj-fészek eddig udvarunknak szégyenfoltja volt, a helyesebb értelem abból gazdaságunk aranybányáját fogja megalkotni. Minő legyen az okszerűen készített trágyadomb, azt néhány szóval röviden megemlítjük.

A tiszta udvarban terebélyes fák árnyában közvetlenül valamelyik istálló mellett terül el egy hely, melynek alakja egyenoldalu, gyakran nyújtott egyenközényt mutat és mely, ha lehet, korlátokkal legyen körülvéve. Itt mozog az istállón tartott, vagy istállózás hiányában a külön odahajtott marha és jól megtiporja az este és reggel a lovak, marhák, juhok, sertések alól kihordott és egyenletesen elosztott trágyát. Az egész helyen mélyedést vagy trágyalével telt lyukakat nem találunk. A trágyafészeket tisztára separt teknő alakú, kikövezett árok veszi körül, mely meglehetősen sekély ugyan, de mégis elegendő lejtéssel bír, hogy az esővizet elvezesse, mert ezt a fentebb jelzett okoknál fogva a trágyától távol kell tartanunk. A trágyafészek fenéke természetesen át nem eresztő, a trágyán átszivárgó ganéjlé ezen végig folyva az emésztőbe jut, a mi még inkább meg lesz könnyítve, ha a fenéknek ezen irányban esése van. Az emésztő azonban nemcsak a trágyán át szűrődő levelet veszi fel, hanem czélszerű berendezés mellett, minden istállóból csatornák útján ide gyűlik össze a ganéjlé. Nagyon czélszerű, ha az emésztőt a szükségességgel köthetjük össze, hogy így a felette értékes emberi ürülék is, oda jusson vissza, a honnan származott — a mezőre. És ha tehetjük, ne sajnáljuk a nem jelentékeny költséget és szerezzünk egy trágyalé szivattyút, mellyel a trágyát mindannyiszor megfecskenedezük, valahányszor kiszárad vagy nagyon bomlani kezd. Ha nem akarjuk, hogy trágyánk szalonnás legyen, szorgalmasan meg kell azt öntözniük.

Azt hiszem, a fentebbiekből t. gazdatársaink átlátták, miszerint ily trágyafészek készítése nagy nehézséggel nem jár és annyit előre mondhatunk, hogy mindazoknak, kik azt megkísérették, a nagyobb mennyiségű és jobb minőségű trágya busásan térítette meg az arra fordított csekély költséget és fáradságot.

I. Z.

A lovak tisztítása.

A ló, nagyobb háziállataink közül tagadhatatlanul a legtisztább, fekhelyét lehetőleg tisztán tartja és testét ritkán mocskolja be ürülékével, sok ló ezért állásának egy bizonyos helyére ürit és attól óvatosan eltávozik, hogy be ne piszkolja magát, a vizelesnél hátsó lábait a mennyire képes széjjel veti, hogy a vizelettel testét meg ne nedvesítse.

Miután azonban a ló az istállóban és sokoldalú használati módjánál fogva egészen tisztán nem tarthatja magát, ez az ápoló közegek nem kevésbé fontos feladatát képezi és ha ezek a tisztogatásnál és a lóápolásnál általában a szükséges tekintettel, gyengédséggel és türelemmel járnak el, úgy a ló

nemsokára jótéteménynek ismerendi az ápolást, mely által egészsége is fenntartatik.

Mivel a ló bőre nemcsak igen érzékeny és ingerlékeny, de rendkívül fontos kiválasztó szervét képezi a kipárolgó anyagoknak, annak tisztántartása és ápolása sokkal nagyobb gondot és figyelmet igényel, mint bármely más házi állatnál. A látható gazdag izzadság kiválasztásán és a láthatatlan bőrki-párolgás és vízpárolgáson kívül a felbőr külső rétegén ugy-szólván légzési folyamat, az ugynevezett bőrlégzés megy végbe, ép úgy, mint a tüdőben, a mennyiben az egész bőrön légnemű anyagcsere végeztetik, minél nevezetesen a körlegréből éleny vétetik fel és a hajcsöves edényekből szénsav és légeny választatik ki.

A ló bőrének gondos ápolása és a bőr attól függő tevékenységének fontossága már abból is világos, hogy a bőr kigőzölgése a lónál nyugvó állapotában 24 órában 5—7 kilora becsültetik, de fontossága emelkedik az által, hogy foly-tonos viszonyhatásban áll a teste belső szerveivel, nevezetesen a légzési szervek, a bélsatorna és a vesék nyákhártyáival, úgy, hogy ha egyik szerv működése csökkentetik vagy akadály-oztatik, a másik ezáltal annál inkább helyzetetik tevékeny-ségbe. A ló bőrének ezen működése és érzékenységére épített észleletek és tapasztalatokon alapszik kétségkívül az ismeretes, igen figyelemreméltó szabály, hogy „a lovakat ne vigyük melegen az istállóból és ne vezessük ismét mele-gen oda vissza,“ hihetőleg azért, hogy a ló rendkívül ideges és érzékeny bőrének kipárolgását ne zavarjuk vagy akadályoz-zuk, mi oly gyakran különböző és veszélyes betegségeket von maga után. Ha ezek után egyrészt a ló tisztántartása naponkinti tisztogatás által félreismerhetlen hasznos és egészsége fenntartására szükséges, miután a szép fényes bőr ugyszólván egészségének tükrét képezi, másrészt kétség-kívüli, hogy tulságos és gyakori naponkinti takarítás, vakarás és kefélés által, minek folytán a felbőr szilárd rétegei tágit-tatnak és felszakítottatnak, a ló bőrét igen puhává, az időjárás befolyása és annak változásai, mint hidegség, nedvesség, szél, léghuzam iránt igen érzékenynyé teszi, minek követke-zésben annál gyakrabban van betegségeknek alávetve.

A ló tisztítása általában használatának módjához és az ettől függő külső befolyások és körülményekhez alkalmazandó.

Legtöbb istállóban a tisztítás rendszeren reggel, a munka előtt és azután ismét annak bevégezése után történik. A tisztí-tást mindenkor ugynevezett lószőr porolóval vagy a törülő kendővel leporolással, vagy szénávali ledörgöléssel kelle-ne kezdeni, mi azon előnnyel bír, hogy általa a bőr meg-melegszik, kipárolgása elősegítettetik és a rajtafekvő por fellazít-tatik, azonkívül fiatal lovakat ezáltal könnyebben szoktathatunk a takarításhoz. Ezek után jó szükség szerint a vakaró, a kefe, a fésű, a szivacs vagy e helyett gyapjukendő, melylyel a szemek, a száj és ornyílások, a nemi részek, a hüvely, a végbél és a körülményekhez képest, különösen meleg időben, sörény és fark vizzel mosatnak és kifésültetnek.

Habár az izzadság, piszok és más tisztatlanságok takari-tása a lovaknál főképp száraz módon, tehát szalmaacsutak, kefe

és vakaró segélyével történhetik, mihez még legfeljebb a ned-ves szivacs és törülő kendő tartozik, mely tisztogatás ott, hol a szükséges mosdó készülékek hiányzanak, különösen télen, meghülés ellen igen helyén van; más lovaknál a takarítás különösen melegebb időszakban igen gyakran és czélszerűen nedves módon, azaz a kefe, szivacs és szappan segélyével vizzeli mosás által eszközöltetik. Ez utóbbi tisztogatás (a ned-ves) világos színű lovaknál, a fehér, izabellaszínű és tarkák-nál amugy sem mellözhető és naponkint legalább a fej, has, fark és hátsó czombokon eszközözendő. A nedves tisztogatást azonban más színű lovaknál is különösen melegebb évszakban vagy az egész testen, vagy legalább a sörény és farkon, valamint a bepiszokolt végtagokon is végezhetjük.

A langycs viz használata — szükség szerint szappannal — az egészen hideg felett, nevezetesen hidegebb évszakban, előnnyel bír. Minden körülmény között a mosott részeknek, lágy szalma, széna, gyapjukendővel szárazra törlése, szük-séghez képest a láboknak száraz gyapjuval beburkolása elen-gedhetlen követelmény, ha betegségeket, legalább is a lábak orbánczos megdagadását megakadályozni akarjuk.

A nélkül, hogy a takarítás eszközlését közelebbről tár-gyalnók, általában megjegyezzük, hogy annak éles vakaró-val és kefével végzése — melynek használata különösen a nemes, finom bőrű lovaknál lehetőleg korlátozandó — felette czélszerűtlen az etetés, főképp pedig a zab-adagolás ideje alatt, mivel a lovak e közben egyrészt igen mohón esznek és mivel érzékeny lovak ez alatt rendszeren nyugtalankodnak, különösen fejüket ide-oda vetik, mi által a takarmány egy részét a földre elszórják.

Miután ezenfelül érzékeny lovak a vakaróvali takarítás-nál sikamlós állásban igen könnyen csusznuak, gyakran elesnek és ez által különböző sérüléseket és sántulásokat szenvednek, a takarítás e tekintetben is nagy vigyázatot igényel. Ha lehet-séges volna a lovakat mindig az istállón kívül takarítani, mit csak jó időben és külön e célra berendezett helyen tehetünk, ugy ezt igen ajánlhatnók, különösen ott, hol sok ló áll együtt egy istállóban. A vakaró és kefével felkavart por ugyanis az istállóban porfellegben a lovakon végig terül és éles tulajdon-ságánál fogva nemcsak a szemeknek árt, de annak belégzése a tüdőkre is ártalmas befolyású és ez okozza a lovak gyakori köhögését, különösen reggel, midőn leginkább takarítottak.

Az ápoló közegek közül többen a lovat a takarítás ideje alatt röviden és magasra szokták kötni, gyakran a jászolrács-hoz; e tekintetben megjegyzendő, hogy ez az illető lóra nézve nem kevésbé válhat veszélyessé, de még sokkal rosszabb szo-kás a lovak alsó állkapcsa körül kötelet hurkolai és ennél megkötni, voltak esetek, hogy egyes lovak ezáltal nemcsak jelentékeny sérüléseket szenvedtek, de ez eljárás gyakran az állkapocs eltörését is maga után vont.

B.

(Falusi gazda)

A hus kifagyasztásáról.

Nálunk a levágott baromfi kifagyasztása felette divik, mert azt tartják gazdaszonyaink, hogy a fagy a húst megporha-

nyitja. Hogy a fagy a húst megporhanyítja az való igaz és idősebb baromfit bizony igen ajánlatos a konyhában való elkészítése előtt jól kifagyasztani, mert másként alig volna élvezhető.

Másként áll ez a fiatal baromfinál, mert ennél a fagyasztás által való porhanyítás csak a hus izletességének rovására történik.

Lássuk már most igazam van-e? és forduljunk a természettudományokhoz, ezen kiapadhatlan forráshoz, talán sikerül onnan oly érveket merítenem állításom beigazolására, hogy még a legkonokabb gazdasszony is megadja magát és elfogadja állításomat.

Tény az, hogy a hideg a testeket összehuzza, a meleg pedig kitágítja. Innen van az, hogy hidegben a hőmérő higanya alább száll, melegben pedig emelkedik; vagy hogy egy más példát hozzak: innen van az, hogy a cserép edényben megfagyott víz midőn enged, tehát midőn melegszik anyira terjed, hogy a cserepet elrepszti.

Midőn a baromfi hús megfagy, akkor a husban azon folyamat megy véghez, hogy leves részei, melyek a husnak az ízt adják, összetömörülnek, — mint a hogy a felhőben levő vízpára esőcseppé összetömörül — és megfagynak. Ily cseppek a husban megszámlálhatlanok és a megfagyott hussal egy tömör testet képeznek. Midőn az így megfagyott baromfi-hus enyhe helyre hozatik, az kienged és annak következtében, hogy a meleg a testeket kitágítja, a hus rostjai közé ékelt tömörült testecskék kitágulván, az izmokat és rostokat összeszaggatják, természetesen nem úgy, hogy szemmel láthatnók. A meleg és hideg most említett tulajdonainál fogva az őszkor bár mily rögzösen felszántott föld tavaszra porhanyóvá lesz, mint porhanyóvá válik a fagyasztás után a baromfi hús. De ugyanazon okok megfosztják azt azon zamatos jó íztől, melyet ha nem fagyasztatott volna, megtartt volna. Mert a baromfi husában a jó ízt adó elem, a leveses testecskék a fagyás következtében összetömörülván, midőn a fagy kienged, nem képesek megint visszamenni oda, honnan származtak, mi azt eredményezi, hogy megfosztják a húst az izletességet adó elemtől, mely a megfagyasztott állat husából, részint már a kiengedéskor, részint pedig a sütéskor kiszivárog, porhanyóvá hagyván ugyan a húst, de egyuttal izetlené. Ez okból fiatal baromfi húsát, mert elég puha, soha sem volna szabad kifagyasztani! (Gallus.)

Grubicy Géyza

Befolyással van-e a takarmány a hus és a tojás ízére?

Régebben azt hitték, hogy a takarmány a szárnyas állatok husára és tojásaira semmi befolyással nincsen. Ujabb időben azonban több bizonyíték ezen téves véleményt eloszlatta, mert észrevételt, hogy egyes üzletekben vett tojások dohos és rothadt ízűek, noha külsejük után itélve frisseknek mutatkoztak. Okát kutatva, kisélt, hogy ezen üzletek tojásaikat oly tyuktenyészdékből szerezték, a melyekben a tyukok részint nyers, részint főtt lóhussal lettek etetve. Törökbuza liszttel és

tejjel hizlalt szárnyas állatok hús a legizletesebb és Franciaországban egyes hizlaldák az eladásra szánt szárnyas állatokat csak ezen takarmánnyal hizlalják és ezért igen nagy a forgalmuk. Kertekben és réteken szabadon járó szárnyas állatok tojásai jobbak, mint azoké, a melyek udvarokban zárva tartatnak, a hol a takarmányon kívül csak a trágyafészekben képződött férgeket találják. Kendermaggal tartott tyukok tojásai halzsír ízt kapnak. —

Phylloxera-cannibal.

A phylloxera úgy látszik emberére akadt. A francia tud. akadémia sept. 3-iki ülésén ugyanis a titkár egy vidéki tudósítást olvasott fel, melyben egy álezáról (Larve) van említés téve, melynek tudósító phylloxera-cannibal elnevezést ajánl, azon oknál fogva, mivel az 10 percz elforgása alatt 94 szőlőtétőt konzolt fel. A szobanforgó cannibal vitézt egyébiránt már többen is észlelték és úgy látszik szokásait is tanulmányozták. Így többek közt Balbiáni is azt írja róla, hogy a phylloxera pece-nyé nagyon kedves eledele és egy-egy villás reggelire 10—12 tuczat phylloxerán alól meg sem áll, — válják egészségére!

Bővebb tudósítás még hiányzik.

—a—

A marha itatása vasuti szállítás közben.

Egy előfordult eset következtében, hogy állatok négy napi vasuti szállítás alatt utközben nem itattattak, mely mulasztást az illető igazgatóság azzal okadatolt, miszerint az itatás csakis a feladó határozott kívánatára maradt el; a közlekedési ministerium értesítette a vasutakat, hogy bár az igazgatóság általában ilyenemű intézkedésekből netalán eredő káros következményekért magánjogilag nem is felelős, miután ezek a feladó kívánatára tétettek így, még is kötelezve van a közérdekben kiadott szabályokat minden körülmények közt megtartani. Ilyen a marhának legalább egyszeri itatása minden 24 órában a vasuti szállítás közben is és a vasut köteles a kereskedelmi ministeriumnak egészségügyi szempontból kibocsátott illető rendelethez értelmében az itatást az erre különösen meghatározott állomásokon eszközölni, a minthogy jogosítva is van a kiszabott itatási illetekeket a felektől beszédni és e szerint a feladó nincs valamely ezen határozmányokat módosító intézkedésre jogosítva. (K. v. k.)

Meghívás.

Az erdélyi gazdasági egylet 1877-ik évi decemberhő 3-án d. e. 10 órakor **igazgató választmányi ülést** tart az egyleti irodában, főtér 36. sz. első emelet, melyre a t. tagok ezennel tiszteletteljesen meghívotnak.

A háromszéki marhavésről

a következő új tudósításokat vettük:

Az utolsó sepsi-szent-györgyi tudósítás óta egy udvaron ismételtén megbetegedett két darab és egy új udvaron szintén két darab. November 27-éig több nap óta újabb betegülés elő nem fordulván, elhatározott volt a vészes udvarokban levő
(Folyt. a 401-ik lapon.)

Az erdélyrészi községi faiskolák állapota 1877 májushó 31-éig.

Megye	Van összesen	Tett jelentést	Nem tett jelentést	Nincs faiskola	Ujon 1876/7 kiadva		Czéljaira nem alkalmas		Czéljaitól elvonva		Évek óta semmi munkásság		Munkásságot kifejt			Az egész megyében			Átlag egy ☐ öltre csemete
					községben	☐ öl	községben	☐ öl	községben	☐ öl	községben	☐ öl	községben	☐ ölön	facsemete darab	községben	☐ öl	facsemete darab	
Alsó-Fehér	170	170	—	79	59	76657	—	—	—	—	27	29243	5	4930	734	91	110830	4586	0,04
Besztercze-Naszód	97	93	4	5	7	3476	1	1200	—	—	28	16178	52	14103	31830	88	34955	32247	0,93
Brassó	23	26	—	3	7	3274	—	—	—	—	2	3405	14	10416	12412	23	17095	18966	1,10
Csik	63	61	2	7	8	2107	—	—	—	—	9	5181	37	13920	23927	54	21208	24104	1,13
Fogaras	88	79	9	23	15	6771	—	—	—	—	24	5033	17	4416	5695	56	16220	6956	0,43
Háromszék	114	104	10	20	31	16566	—	—	—	—	23	11169	30	26193	15129	84	53928	16282	0,31
Hunyad	430	122	308	64	16	12211	—	—	—	—	33	10966	9	2378	1108	58	25555	2007	0,03
Kis-Küküllő	118	113	5	41	13	12551	—	—	—	—	30	21693	29	18669	6088	72	52913	7108	0,13
Kolozs	232	236	—	135	35	32792	1	300	—	—	38	20038	27	20442	7559	101	73272	8699	0,11
Maros-Torda	211	94	117	9	14	4930	—	—	—	—	41	15478	30	17339	11291	85	37756	12765	0,36
Nagy-Küküllő	123	131	—	29	16	5120	1	80	—	—	24	12755	61	26460	41708	102	44415	42632	0,89
Szeben	86	86	—	8	—	—	—	—	—	—	48	28844	30	29216	13699	78	58060	13951	0,28
Szolnok-Doboka	320	295	25	107	57	41905	—	—	—	—	79	39512	52	31878	18247	188	113295	22566	0,99
Torda-Aranyos	140	88	52	21	10	6801	4	1340	—	—	20	7428	33	19091	8190	67	34660	8570	0,27
Udvarhely	134	82	52	10	34	24319	—	—	—	—	18	5228	20	15250	10449	72	54797	12757	0,25
Az 1876/7-iki összeg	2349	1780	584	561	322	249489	7	2920	—	—	444	232151	446	254701	208066	1219	748959	234196	0,31
1876 majus 31-én volt	2287	1547	740	545	573	421685	—	—	19	16577	104	70021	262	138558	76157	988	646828	95079	0,21

400

A fent közölt érdekes adatokat községi iskolai ministeri biztos Lukácsy Sándor jelentéséből vontuk ki, a tavaléhoz hasonlóan (Lásd „E. G.” 1876-ike 40-ik sz.) A jelenlés tevésben leghanyagabb volt Hunyadmegye, Maros-Torda, Udvarhely és Torda-Aranyos; miglen Brassó, Kolozs és Nagy-Küküllőből több község tett jelentést, mint mennyi a felsorolt adatok szerint léteznek! A faiskolai terület kihasználása még mindig sok kívánnivalót hagy fenn, átlagban az erdélyi országrészen egy öltre 0,31 facsemete esik, holott egész Magyarországon 1,69. A maximumot Csikmegye, hol 1,13; a minimumot Hunyadmegye mutatja, hol 0,03 csemete esik egy öltre. Különbén az egy év alatti haladás nagyon jelentékeny! —

marha lebunkózása, mivel a Bogdán udvar kivételével mind ugyanegy városrészben vannak. A bunkózás ahhoz kötetett, ha 27-éig Bogdánéknál újabb betegülés nem fordul elő, mert ekkor telt volna le ott a 21 napi zárlat az egyik és december 1-én a második betegülésre nézve. Azonban fájdalom november 27-én újabb 3 betegülés fedeztetett fel és így a zárlatot továbbra is fenn kell tartani és a bunkózás is elmaradt. Jelenleg van 5 vészes udvaron 11 darab marha. Mikó Ujfaluban egy czigány borjúján constatatott a vész, két más állatját lebunkózták, több baj sem ott, sem Kézdi-Vásárhelyt és környékén nincs. —

A „Nemere“ legújabb számában a következőket olvassuk: Mikó-Ujfaluban, hol Gracsányi Gyula országos állatorvos, Kakucsy állatorvosi tanintézeti tanáregéd és Wissiak főorvos e hó 18-án keleti marhavészt konstataáltak és a beteg és gyanus marhákat lebunkóztatván, a törvény alapján a szükséges intézkedéseket elrendelték, újabb betegülés mai napig elő nem fordult. Doborlón községében is keleti marhavész lett megállapítva. K.-Vásárhely, Lemhény, Karatna, Peselnek és Szárazpatyak községekben vészben gyanus marhák voltak és ezek nyomozása illetőleg megvizsgálása végett ő méltósága a megyei főispán Pócsa József és országos állatorvos Gracsányi Gyula urak a mult héten kiszálltak és örvendő constataáltak, hogy ama községben marhavész nincs. —

Decemberhavi közmondások.

Hideg december, jó tavasz.
Ködös december, termékeny évet hoz.
Decemberi sár, mártiusi jég.
Fekete karácsony, fehér husvét.
Ha karácsonykor fuj a szél, rendes időben elmulik a tél.
Lucza megsokalja a hosszú éjszakát és kezdi nyújtani a napot.
Az adventi menyörgés, elpusztítja a repczét.
Az első advent vasárnapi hideg tiz hétig tart.

Ébner Sándor.

Vidéki gazdasági tudósítások.

Zágon, 1877 nov. 21.

Az őszi munkálatok kedvező időben folytak le. Az őszi vetés általában szép. A törökbuza termés a közepesnél kevesebbet adott.

Pityóka sok és kitünő, a disznódinnye helyét — mi nagyon kevés volt — nagyban pótolja. Állataink egészségesek, volna még a mezőn ennivalójuk bőven, de a zuzmarás hideg jászolra szoritotta. Gyümölcs termés kitünőleg jutalmazott, aszalt gyümölcscsel 3 évre is elvagyunk látva. A Sepsí és Barcaság vidékein uralgó keleti marhavész miatt a barom vásárok bezárattak és e miatt a szarvasmarha és sertések ára alá szállt. Zab, pityóka, torma és a hüvelyesek nagyban szállítanak Oláhbonba.

Szabó Károly.

Oláh-Lápos, 1877 nov. 21.

A gabona behordása, valamint a törökbuza szedése vidékünkön october 25-ig tartott, a termés általában véve közepes, disznótök és takarmányrépa igen kevés, széna, sarju bő termést adott, a méhkasok üresek. Az őszi vetés kezdődött october 1-én és tartott november 15-éig, többnyire rozs került az idei törökbuzaanyagba, ritkán ugarba. Sertéseinknek 20 százaléka torokgyikban hullott el. Tolvajások és sikkasztások napirenden vannak.

Hanschid György.

Piaczi árainkat illetőleg

megjegyezzük, hogy Csik-Szereda, Deés, Déva, Fogaras, Sepsí-Szent-György, és Torda újabb heti vásáraitól tudósítást nem vettünk, a dévai gabnaárak 100 kilogrammonként vannak jegyezve. — **A hectoliter árának átszámítása a régi mértékre nagyon egyszerű: az összeg egy hetedrészét leütve, a maradék a gyakorlat igényeihez képest elég pontosan három véka árának felel meg. P. o. buza hectoliterje 840 kr., leütve a hetedrészét, 120 krt, marad 720. kr., minthárom véka, tehát 240 kr., mint egy vékának ára!**

Felelős szerkesztő: GAMAUF VILMOS.

Hirdetések.

Jelzálogkölcsonöket

a birodalom bármely részében, telekkönyvezett nem tehermentes földbirtokra 1000 frttól a legmagasabb összegig 5 és 6 % kamat mellett törlesztésre, rövid idő alatt és 5000 frton felülieket még előnyösebb módozatok mellett gyorsan eszközöl, bővebb felvilágosítással készséggel szolgál.

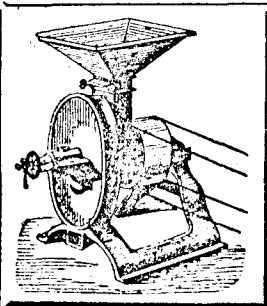
(3) (24-26)

a hatóságilag engedélyezett általános „Ipar és keskedelmi ügynöki iroda“

Kolozsvárt, párisuteza, 19. sz. saját ház.
(Értekezhetni személyesen vagy posta útján naponta d. u. 1-4 óráig)

„Nonpareille“
daráló malom

(43)

FRIEDLÄNDER és FRANK

Wien, III. Hintere Zollamtsstrasse 9
ajánlja és raktárról pontosan szállítja

Amerikai „Nonpareille“ daráló malmát,

mely törökbuza (morzsolatlan csöveknek is), gabnaféléknek stb. darálására különösen alkalmas. — Nr. I., gőzerőre berendezve, munkavégzés 30 nagy véka óránként; Nr. III., két lovas járgányra berendezve, munkavégzés 8 nagy véka óránként; Nr. III^{1/2}., kézi erőre.

Francia répavágók, angol takarmánykészítő gépek, szecska-vágók, repczesonkolyzúzó stb.

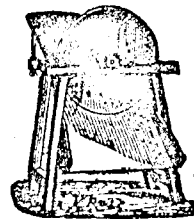
TRIEUR-ök, Harter aine-től szelelővel ellátva, melyek a gabonát minden gazmagtól, tört szentől, teljesen megtisztogatják és melyekből alólirt ügynök Erdélyben már számos példányt eladott.

Képes árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve küldetik.

Ügynök: SUCHAN WENCZEL, Kolozsvár, kenyértcza 1-86 szám.

Francia
r é p a v á g ó.

4-6

A nagy-szebeni tüzoltó kiállításon nagy arany érmet nyert!!!

A szegedi országos kiállításon érdeméremmel, a magyar országos tüzoltó szövetség Aradon tartott III. közgyűlésén nagy arany és ezüst éremmel lett kitüntetve.

WALSER FERENCZ

első magyar gép- és tüzoltó szergyár, harang- és ércöntöde.

Erdélyrészi és oláhországi fiókraktár: Kolozsvártt, bel-monostorutca.

Ajánlja legujabb szerkezetű szabadalmazott tüzfecskendőit, tüzoltó szereket és szerelvényeket tüzoltó egyletek és tüzoltók részére, elvállal kut, szivattyu, harang készitést és felszerelést jótállás,

legolcsóbb árak és részletfizetés mellett.

Főleg ajánlja a t. gazdaközönségnek saját gyártmányu és Transatlantik szivattyus kutjait, egyáltalában gyárának a vízvezetések teljes felszerelésére kiváló gondnal berendezett vízműszaki osztályát.

Ajánlja vízhatlan ponyvát és különböző szerkezetű fujtatóit lakatosok és kovácsok részére.

(37.) Mintajegyek, képes árjegyzékek kívánatra megküldetnek. (15-19)

Minden eddigi viláckiállításán haladása jó izlese és versenyképessége miatt elsőrendű díjakat nyert!!!

Piaci árak.

A heti vásár		Egy hektoliter (=70 kupa)						100 kilo		1 köbméter	1 kilo
helye	napja	tiszta buza	alegy buza	rozs	árpa	zab	törökbuza	széna	szalma	tüzifa	marhahús
á r a k r a j o z á r o k b a n											
Beszterce	febr. 6.	950	850	460	—	230	325	280	110	320	28
Brassó	nov. 23.	870	715	595	465	285	510	200	130	380	36
Gal-Kis-Szereda	oct. 31.	1000	816	625	500	325	550	200	100	175	22
Décs	nov. 13.	840	750	540	—	240	495	250	100	200	28
Déva	jun. 23.	1100	700	950	—	860	720	300	180	220	6
Erzsébetváros	nov. 24.	800	675	625	—	320	550	200	120	300	36
Fogarás	dec. 7.	775	710	575	450	200	600	140	30	—	24
K.-Fehérvár	nov. 24.	876	800	750	—	326	576	380	170	310	38
Gy.-Sz.-Miklós	nov. 24.	850	575	650	525	225	550	75	20	—	28
Kolozsvár	nov. 29.	840	—	600	—	280	600	180	140	250	38
K.-Vásárhely	nov. 22.	850	720	620	500	255	550	300	100	350	34
Naszód	nov. 22.	1000	830	580	400	230	580	100	50	250	28
Nagy-Enyed	nov. 22.	950	750	600	—	290	575	240	70	235	36
H.-Szécheny	nov. 27.	880	740	630	550	280	620	180	120	300	36
Szegesvár	nov. 22.	870	670	620	—	280	570	170	100	200	32
B.-Sz.-György	oct. 29.	900	750	600	500	270	390	250	150	250	28
Szamosújvár	nov. 26.	905	640	560	—	270	590	350	70	400	30
Sz.-Régen	nov. 22.	700	600	562	288	233	625	220	100	230	34
Sz.-Údvahely	nov. 20.	900	750	650	—	250	600	160	30	200	24
Torda	nov. 17.	850	700	650	350	225	550	250	25	320	36
V.-Hunyad	nov. 24.	1000	850	760	—	250	600	140	80	200	36

Melléletek

100 darabonként 1 forint 40 kr-ával számíttatnak.

A hirdetés szövegét a t. megrendelő minden külön díj nélkül tetés szerint akarhányszor változtathatják.

Az „Erdélyi gazda“ hirdetési díjszabályzata.

A kívánt tér megnevezése	1 1-3 1-6 1-12 1-18 1-24 1-30 1-36 1-42 1-52 szeri hirdetésnél										
	f o r i n t										
16/16 v. egész oldal	12	33	64	120	170	216	260	290	320	360	
8/16 v. fél „	6	17	32	60	90	110	130	150	160	180	
4/16 v. negyed „	4	9	16	30	45	55	65	75	80	90	
2/16 v. nyolczad oldal	3	5	9	16	24	30	35	40	45	50	
1/16 v. tizenhatod „	2	3	5	9	15	18	20	23	25	27	

Ezenkívül 30 kr. bélyegdíj annyiszor, a hányszor a hirdetés megjelenik.

Egyletünk t. tagjai és lapunk t. előfizetői

25% vagyis egy negyedrés, engedményben részesülnek, ha hirdetésük beküldésekor tagsági vagy előfizetői minőségükre hivatkoznak.